

door Raymond VANCRAEYNEST

Visser zijn - en zeeman over 't algemeen - is vaak een beroep vol risico's. Eertijds, tot ongeveer in het begin van onze twintigste eeuw, was het nog oneindig veel gevaarlijker dan nu. De houten schepen waren erg kwetsbaar. Veel schepen hadden nog geen eigen voortstuwingskracht en waren met hun zeilen overgeleverd aan de natuurelementen : de wind en de zeestromingen. De kennis en de ervaring van de kapitein speelden een overwegende rol in het terugbrengen van zijn schip naar de veilige haven. Als ze, vaak na maanden, behouden terugkeerden en stormen, ontij en andere gevaren, zoals vanwege de Algerijnse zeerovers, hadden getrotseerd, mocht men zeggen dat ze weer eens geluk hadden gehad. Of was het een goede engelbewaarder ?

Afvaren en in zee steken was toen vaarwel zeggen aan vrouw, kinderen, vrienden en kennissen, en voor dagen, weken, maanden - soms meer dan een jaar, soms voor altijd - geen contact meer hebben met zijn naastbestaanden. Nu is er op elk ogenblik van de dag of de nacht radiocontact mogelijk met alle schepen, overal ter wereld. Toen was het wachten op de terugkeer. Soms was het wel mogelijk een brief mee te geven met de bemanning van een ander schip dat men onderweg had ontmoet en op terugweg was naar de thuishaven.

Als er dan eens een onheil gebeurde en een schip was vergaan, dan bleef de familie lange tijd in het ongewisse. Ooggetuigen van het drama waren er meestal niet. Alleen angespoelde wrakstukken of dode lichamen konden een groot vermoeden wekken dat het schip was vergaan en de bemanning omgekomen.

Voor de vrouwen die aan land achterbleven, vaak met een talrijke kroost, stelden zich grote problemen, eerst voor hun bestaan, en vervolgens, na vele maanden, als ze een tweede huwelijk willen aangaan. In hun bestaan werd meestal het hoogstnodige voorzien door de kerkelijke weldadigheid. Door de onverbreekbaarheid van het kerkelijk huwelijk was het voor de vrouwen moeilijk een nieuw huwelijk te sluiten tenzij de kerk, na onderzoek, de praktische zekerheid had dat hun man op zee overleden was.

Zo verging het met Theresia SALES. Ze was al geruime tijd zonder nieuws van haar man Petrus Joannes GILLOTEAU en ze wilde in 1776 een nieuw huwelijk aangaan. Ze diende daartoe een aanvraag in bij de toenmalige pastoor van Oostende Philippus VERHAGHEN. Hij behoorde, zoals alle priesters van de enige parochie van die tijd, tot de Congregatie van Oratorianen van kardinaal DE BÉRULLE. Zij stonden, voor wat de bediening van de parochie betrof, onder het gezag van de bisschop van Brugge. Philippus VERHAGHEN, geboren te Sint-Niklaas op 17 mei 1726, was pastoor van Oostende sinds 16 november 1763. Hij bleef hier tot aan zijn overlijden op 5 juli 1793, tijdens de tweede Oostenrijkse restauratie.

Pastoor VERHAGHEN startte het onderzoek hier ter plaatse. Hij ondervroeg Petrus LÖHR, de reder van het vermiste schip. Deze

verklaarde dat hij in april 1775 een vishoeker had uitgereed om in de buurt van Ijsland de kabeljauwvisserij of de kolvaart te bedrijven. Deze visserij gebeurde niet met sleepnetten maar met de kollijn waaraan een hoek (haak) met lokaas werd bevestigd. Daar vóór 1874 nog geen ijs werd gebruikt, werd de kabeljauw aan boord ontkopt, gegut, gezouten en in tonnen geperst. Dat was de zogenaamde moluwevisserij. Tot ca. 1870 was die visserij te Oostende in volle bloei en werden per jaar 10 tot 17 duizend tonnen aangevoerd. Rond de eeuwwisseling was ze praktisch uitgestorven. 1907 was het laatste jaar met een aanvoer van nauwelijks 16 tonnen.

Die visserij werd uitsluitend in de zomermaanden bedreven als het weer op de Doggerbank, bij de Fär Ör eilanden en in de Ijslandse wateren het toch enigszins toeliet, alhoewel... Men vertrok daarvoor in de maand april en kwam pas terug in september, uiterlijk in oktober. Het waren vooral vissers van Duinkerke die deze visserij bedreven. Het was dan ook niet te verwonderen dat de hoeker, die in april 1775 te Oostende uitgevaren was, onder het bevel stond van schipper Leonard HALSLEBEN van Duinkerke en dat de inzouter P. LAMPEIN ook een Duinkerkenaar was. Een andere verantwoordelijke was Andreas LOBBÉE, kuiper, jonkman van Oostende. De verdere bemanning telde nog twee jonkmans van Oostende P. VOGELAERE en Emmanuel D'ASPE. De overige bemanningsleden waren allen getrouwde Oostendenaars : Carel DE GROUVE, Pieter GILLEJOLLE, Benedictus BAROEN d'oude, Benedictus BAROEN de jonge, Joannes DE GREVE, Michiel BERNAERTS, François LANGETEE, Michiel GRAEFSCHPEPE en Mattheus DE RYCKE. Zo zien we meteen dat er 14 man aan boord was van zo'n vissersvaartuig.

De reder LÖHR verklaarde dat het schip normaal van Ijsland had moeten terug zijn uiterlijk in oktober 1775. Het was nu 20 december 1776, meer dan een jaar later, en het was nog niet aangekomen. Men had niets meer van het schip vernomen tenzij van de bemanning van een andere hoeker, die LÖHR in Duinkerke had aangekocht en die in augustus 11. (1776) van Ijsland was teruggekeerd. De schipper verklaarde dat hij was binnengelopen in een haven of baai van Ijsland en dat hij daar van het volk aan land had vernomen dat er het jaar voordien drie dode lichamen waren aangespoeld waarvan één de schipper HALSLEBEN was. Ook waren er op de kust voorwerpen gevonden geweest : een stuk van een hoekermast, een kist met de koninginnevlag (de Oostenrijkse vlag van keizerin en koningin Maria Theresia) en ongeveer 300 tonnen moluwe. Daarbij viel te overwegen dat er in de vijf voorgaande jaren geen enkel schip onder koninginnevlag op Ijsland had gevaren dan alleen de voornoemde schipper HALSLEBEN.

Toen pastoor VERHAGHEN dat schriftelijk getuigenis van de reder in handen had, schreef hij op 27 december 1776 naar het bisdom. Hij deed gans het verhaal en vroeg aan de vicarissen-generaal wat hij moest doen als de vermeende weduwen wilden hertrouwen.

Normaal moest zo'n vraag tot de bisschop gericht worden, maar het was nu juist de tijd tussen het overlijden van bisschop Joannes Robertus CAIMO te Brugge op 22 december 1775 en het aantreden van zijn opvolger Felix BRENART die, op 29 juni 1777 te Mechelen gewijd, zijn plechtige intrede deed te Brugge op 3 augustus 1777. In die tussentijd, aangeduid met "sede vacante" (de zetel is onbezet), werd het bisdom bestuurd door het college van

vicarissen-generaal (men zou kunnen zeggen : door de vergadering van de onderpastoors van de bisschop).

Het antwoord van de vicarissen-generaal aan pastoor VERHAGHEN heb ik niet gevonden. Wellicht luidde het dat elk geval afzonderlijk moest bekeken worden. Immers in een nieuwe brief van de pastoor van 31 juli 1777 aan de vicarissen-generaal laat hij hun weten dat Judoca Theresia SALES, vermeende weduwe van Petrus Joannes GILLOTEAU (GILLEJOLLE), die vermoedelijk samen met andere vissers verdronken was, wilde een tweede huwelijk aangaan. Nauwelijks een paar dagen nadien, op 2 augustus, kwam het antwoord : er is voldoende zekerheid dat Petrus Joannes GILLOTEAU met andere vissers op zee vergaan is en de vicarissen-generaal verklaren dat Theresia SALES een ander huwelijk mag sluiten (1).

Uit de bewaarde parochieregisters van Oostende vernemen we verder nog enkele bijzonderheden over die personen, die niet altijd volledig in overeenstemming zijn met het bovenstaande. Petrus Joannes GILLOTEAU was geboren te Oostende ca. 1742. Hij was gehuwd te Oostende op 7 januari 1764 met de weduwe Maria Jacoba LIEVENS. Bij haar had hij één kind Paulus GILLOTEAU, geboren op 24 februari 1765. Twee jaar later overleed de moeder te Oostende op 3 januari 1767, 36 jaar oud. Kort daarop, op 3 mei 1767, trad Petrus GILLOTEAU te Oostende voor de tweede maal in het huwelijk met Judoca Theresia SALES die 19 jaar oud was. Het zoontje Paulus uit zijn vorig huwelijk verdronk te Oostende in 1770 op vijfjarige leeftijd. Uit zijn tweede huwelijk met Judoca SALES werden zeker nog zes kinderen geboren, waaronder twee levenloos; drie andere stierven nog dezelfde dag van de geboorte of enkele dagen nadien. Het zesde kind Maria Theresia Joanna werd 16 maanden oud en overleed op 19 oktober 1775, rond de tijd dat de thuiskomst van haar vader met ongeduld werd verwacht.

Wat nu de andere bemanningsleden betreft : de schipper Leonardus HALSLEVEN of HALSLEBEN van Duinkerke was 48 jaar en gehuwd met een zekere niet nader genoemde Clara. De inzouter Petrus LAMPEIN, nu genoemd LAMPIERE, was 46 jaar, gehuwd met Maria DANINCK, en afkomstig uit het Veurnse (niet van Duinkerke). De kuiper Andreas LOBEE was geboortig van Oostende, zoon van Andreas, 42 jaar en jonkman. Petrus Carolus VOGELAERE, zoon van Franciscus, was 22 jaar en jonkman; Emmanuel Joannes DASPE, zoon van Balthazar, jonkman, 25 jaar. Carel DE GROUVE heb ik niet gevonden in de parochieregisters. Benedictus BAROEN d'oude was 48 jaar, afkomstig van Westende; zijn zoon Benedictus BAROEN de jonge was van Oostende, jonkman en 21 jaar. Joannes DE GRAVE (hier niet DE GREVE) was gehuwd met Joanna PIETERS, geboren te Oostende en 37 jaar oud; Michael Joannes BERNAERTS, gehuwd met Joanna LOOSEN, was 50 jaar; Franciscus LANGETEE, getrouwd met Pulcheria DE RE, was 36 jaar en afkomstig uit Kales (niet Oostende); Michael Mattheus GRAEFSCHPEPE, zoon van Joannes, was 35 jaar en jonkman uit Oostende; Mattheus Guilielmus DE RIJCKE tenslotte was getrouwd met Maria CORVELEYN, Oostendenaar en 38 jaar oud (2).

Dat alles laat nog maar eens zien hoe bijzonder hard het leven van sommige mensen kon zijn.

-
- (1) Archief Bisdom Brugge. Acta vicariatus. B 69, 1775-1777, p. 336.
 - (2) Rijksarchief Brugge. Parochieregisters van Oostende. Afdruk op microfilm in het lokaal van de V.V.F.-Oostende.